

КЕШЕГІСІ • БҮГІНГІСІ • КЕЛЕШЕГІ
ОСАКАРОВ АУДАНЫ

ОСАКАРОВСКИЙ РАЙОН
ПРОШЛОЕ • НАСТОЯЩЕЕ • БУДУЩЕЕ

Садықов Т.С., Бекмағанбетов Ө.Ж., Хасенова Ж.О.

ОСАКАРОВ АУДАНЫ

КЕШЕГІСІ • БҮГІНГІСІ • КЕЛЕШЕГІ

ОСАКАРОВСКИЙ РАЙОН

ПРОШЛОЕ • НАСТОЯЩЕЕ • БУДУЩЕЕ

Астана - 2010

УДК 908
ББК 26.89
С15

Ақылдастар алқасы:

Әбдікерем Р.Қ.,
Әтеев Қ.Ә.,
Ваксман В.В.,
Головченко Г.И.,
Шалабаева А.К.

Пікір білдірушілер: т.ғ.д., профессор Әбжанов Х.М.
т.ғ.д., профессор Ахметов Қ.Ә.

Садықов Т.С., Бекмағанбетов Ө.Ж., Хасенова Ж.О.

С15 Осакаров ауданы: кешегісі, бүгінгісі, келешегі.

Осакаровский район: прошлое, настоящее, будущее./Қазақша, орысша.
Садықов Т.С., Бекмағанбетов Ө.Ж., Хасенова Ж.О. — Астана: Фолиант,
2010. — С. 304.

ISBN 978-601-292-159-5

Бұл ғылыми зерттеуде Қарағанды облысына қарасты Осакаров ауданының тарихы жазылған. Ежелгі дәуірден бастап бүгінгі күнге дейінгі аудан жеріндегі тарихи оқиғалар бай деректер негізінде берілген.

Кітап тарихшыларға, өлкетанушыларға, және жалпы оқырман қауымға арналады. Ғылыми-көпшілік еңбек Осакаров ауданының 70 жылдық мерейтойына орай шығарылды.

УДК 908
ББК 26.89

ISBN 978-601-292-159-5

© Садықов Т.С.,
Бекмағанбетов Ө.Ж.,
Хасенова Ж.О., 2010
© «Фолиант» баспасы, 2010

«ОСАКАРОВ АУДАНЫ: КЕШЕГІСІ, БҮГІНГІСІ, КЕЛЕШЕГІ» АТТЫ КІТАП ОҚЫРМАНДАРЫНА

Құрметті оқырмандар!

Көк байрағын аспанға желбіретіп, тұғырын нықтап, еңсесін көтеріп, қарыштай дамып келе жатқан Қазақстанның тәуелсіздік тарихын бірге жасасып, оған өзінің үлесін қосып келе жатқан Қарағанды облысына қарасты Осакаров ауданы биыл 70 жылдық мерейтойын атап өтуде. «Елу жылда ел жаңа, жүз жылда қазан» дейді дана халқымыз. Жаңару мен толысудың кезеңдерін толымды жетістіктерімен, елінің амандығы, халқының ынтымағымен өткерген ауданның өткені мен бүгінгісі осы 70 жылдық межемен шектелмесе керек.

Сонау ерте заманнан басталатын ел тарихы ірі-ірі тарихи оқиғаларға, халықтың тағдыры мен болмысын анықтайтын тыныс тіршілікке толы екендігін қазіргі ғылыми зерттеулер дәлелдеп отыр. Олай болса «тарихи сабақтастығы», «ұрпақ үндестігі» деген түсініктерді бүгінгі өскелең жастардың санасына сіңіру - баршамыздың міндетіміз. Қалың оқырман назарына ұсынылып отырған, Осакаров ауданының кешегісін, бүгінгісін анықтап, болашағына болжам жасауға талпыныс жасаған бұл кітап осындай мақсатты көздеп отыр.

Кез келген мерейтой тек жеткен жетістіктер мен атқарылған іс-шараларды жария етумен тоқталмай, сонымен қатар өткен тарихи белестерді терең талдап, жіберілген кемшіліктерді қайталамай, озық тәжірибені ескеріп, кәдеге жарату, тарихи сабақалып, қажетті қорытынды жасау аясында өткізілуі керек.

Ауданның құрылуына 70 жыл толу қарсаңында өткізіліп отырған бағдарламалар мен іс-шаралар осы ұстанымды негізге алды. Бұл кітаптың жарық көруі - соның айғағы.

*Құрметпен, Осакаров ауданының әкімі
Р.К. ӘБДІКЕРОВ*

К ЧИТАТЕЛЯМ КНИГИ «ОСАКАРОВСКИЙ РАЙОН: ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ, БУДУЩЕЕ»

Уважаемые читатели!

В 2010 году нашему Осакаровскому району, богатому историческими и трудовыми традициями, исполняется 70 лет. Книга, которую Вы сейчас держите в руках, рассказывает об истории района, людях, внесших значительный вклад в его становление, развитие и является первой в жизни региона.

Осакаровский район является одним из крупнейших в Карагандинской области и занимает в ней ведущее место. В нем живут и трудятся представители 56 национальностей, которые гордятся своим краем. Жители района - это люди особого сплава, уверенные в своих силах, патриоты района, активные участники всех преобразований, делающие все для того, чтобы наш край стал еще краше и был одним из лучших в области.

Осакаровская земля знаменита не только своей богатой историей. Экономика района развивается по всем направлениям: будь то сельское хозяйство, промышленность, малый и средний бизнес.

Аграрный сектор экономики представляют 597 сельхозформирований и 9 тысяч подсобных хозяйств. Далеко за пределами района известны такие сельскохозяйственные предприятия, как АО «Трудовое», ТОО «Садовое и К», «Жана Ай», другие формирования сельхозтоваропроизводителей.

На территории района находятся 2 градообразующих предприятия - угольный разрез «Молодежный» корпорации «Казахмыс» и РГП «Канал имени К. Сатпаева».

Продукцию и услуги широкого ассортимента выпускают и оказывают более тысячи предприятий малого и среднего бизнеса.

За минувшие десятилетия в районе создан большой образовательно-культурный потенциал, базу которого составляют десятки общеобразовательных школ и учреждений культуры.

Социально-экономическое развитие района свидетельствует о сохранении стабильных темпов роста. Достигнутые результаты — это далеко не все наши возможности, а лишь начало работы, конкретные рубежи которой определены Президентом нашей страны Н.А. Назарбаевым.

В районе имеется большой потенциал, большие возможности, реализация которых позволит нам подготовить почву для более интенсивного роста экономики района. Благодаря совместной работе исполнительных и представительных органов власти, актива, в 2010 году в рамках программы «Дорожная карта» осуществляется ремонт 65 объектов с привлечением средств на сумму 523 миллиона тенге.

Сегодня мы все свои силы направляем на укрепление внутривнутриполитической стабильности, межнационального и межконфессионального согласия, устойчивых темпов экономического роста района.

На страницах данного издания читатель познакомится с прошлым района, его сегодняшней жизнью, встретит имена людей, оставивших яркий след в его истории, и которых объединяет общее - любовь к родной земле, преданность своему делу, уважение и благодарность осакаровцев.

К сожалению, ограниченный объем книги не позволяет представить всех осакаровцев, чьи имена также достойны занять в ней свое место.

Надеюсь, что данная книга поможет владеть информацией об общественно-политическом и социально-экономическом развитии района, деятельности государственных органов и о многом другом, станет для вас полезной.

В заключение хотел бы выразить глубокую благодарность всем, кто принимал участие в подготовке этой книги, а также доктору исторических наук, профессору Т.С. Садыкову, профессорско-преподавательскому составу кафедры истории Казахстана Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева за ее создание.

*Суважением, аким Осакаровского района
Р. К. АБДИКЕРОВ.*

КІРІСПЕ

Койнауы қазынаға, өңірі сыр мен жырға толы казак даласының қай аймағын алып қарасаң да сонау көне дәуірден келе жатқан тылсым тарихы бар екендігін бүгінгі зерттеліп жатқан көне жәдігерлер, ашылып жатқан тың тарихи деректер дәлелдеп отыр. Біртұтас казак этносының атамекені бола тұрғанымен де, әр өңірдің өзіндік тарихи ерекшеліктері барлығы да шындық. Ендеше жекелеген өлкенің тарихын жалпыұлттық мүдде тұрғысынан бірінғай ғылыми тұжырым негізінде зерттеу — бүгінгі күннің өскелең талабына сай болатындығы ешқандай дау тудырмаса керек.

Міне, осындай тарихи тамыры тереңде жатқан, бүгінгі тәуелсіз Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және рухани-мәдени өсіп— өркендеуіне өзіндік үлесін қосып отырған, 70 жылдық мерейтойына табыспен әрі болашаққа деген сеніммен келе жатқан аймақтың бірі — Қарағанды облысына қарасты Осакаров ауданы.

Тарихтың тұңғыығына үңілсек, қазіргі Осакаров ауданының территориясы казактың кең сахарасы — Сарыарқаның бел ортасында орналасқанын аңғару қиын емес. Дешті Қыпшақ атауымен сонау орта ғасырларда өте маңызды геосаяси роль атқарған бұл аймақтың өткен тарихында казак этносы мен мемлекеттігін қалыптастыруда шешуші роль атқарған оқиғалар жеткілікті. Шығыс пен батыстан ел байлығына ұмтыпып, жаугершілік жорық жасаған жатжерлік басқыншылардың шабуылына тойтарыс берген халқымыздың ерлігіне де осы Ұлы дала куә болды.

Тарихи деректерге сүйенсек, өңірде ертеден қоныстанған Арғын руының тармақтары орта ғасырда казак этносының қалыптасуында маңызды роль атқарса, халықтың басына нәубет әкелген казак-жоңғар соғысында да шешуші буын болған. XVIII ғасырда казак мемлекеттігінің сақталып қалуыша үлкен күш жұмсаған ірі тарихи тұлға — ұлы Абылайдың өзі осы жерге иелік еткен казак руларымен есептесіп, санасып жүргізген саясат ұстанғанын дәлелдейтін деректер анықталды. «Абылай аспас Са-

рыбел» деп аталған тұжырымды дәлелдейтін мәліметтер осының айғағы. Қысқасы, өлкенің көне замандағы, орта ғасырлардағы өткерген басты белестері оның қазақтың жалпы этно және геосаяси орны мен ролінің өте ауқымды да салмақты болғанын көрсетсе керек.

XVIII ғ. ортасынан бастап қазақ даласына жаңа нәубет төнді, ол Ресей империясының кең қанат жайған отарлық саясат еді. Қазақ жерінің үстіндегі, қойнауындағы байлығын талғамсыз, тоқтаусыз жемсауына түсіруге тырысқан патша үкіметі, орыс алпауыттары XVIII -XX ғасырлардың аралығында елімізді бодан жасаудың небір айла-тәсілдерін пайдаланды. Алдымен «шектеулі», «жабық жерлер» деген айдармен қазақтарды атақонысынан, ең шұрайлы жерлерден ығыстырған орыс басқыншылары XIX ғ. аяғындағы реформа нәтижесінде қазақтың жерін өз меншігіне айналдырды.

XIX ғасырдың екінші жартысында елімізге жаппай қоныс аудару саясатын бастаған отарлаушылар XX ғасыр басында Столыпін есімді орыстың мемлекеттік басқарушысы, отарлық саясаттың қолшоқпарының есімімен аталып, жаңа қарқынға ие болған қарашекпенділердің мыңдаған тобырын қазақтың кен-байтақ даласының түпкір-түкпіріне әкеліп тықты. Жеріміз өзінің төл топонимикалық атауынан айырылып, қоныс аударушылардың қойған баламасымен айтыла бастады. Атақоныс, сонымен, өзінің түпкілікті тамырынан, тарихи сабақтастығынан айырылу қаупін бастан кешіруге мәжбүр болды. Сарыарқаның төсінде Сарыбел тарихи атымен белгілі болған мекен енді Осакаров атауына ие болды. Осакаров елді мекенін тіркеу алғашқы рет 1908 жылы жүргізілген екен.

Кешегі кеңестік дәуірде коммунистік таптық идеологияның ықпалымен қазақ даласының «көркейуі» мен «гүлденуі» қоныс аударушылардың арқасында ғана болғандай, бейне бұл жерде тарихи дәстүрі тамырын тереңге жайған халық болмағандай сипатталды. Сондай сынаржақ көзқарас осы кітапқа арқау болып отырған Осакаров ауданына да қатысты. Ауданның құрылғанына 70 жыл деп мерейтойлық межені белгілеп отырғанымызбен, оның әр жағында сан ғасырлық тұңғық тарихтың жатқанын ұмытпағанымыз жөн.

Қалай десек те, алпауыт Ресейдің отарлық саясаты өмірдің өміріне елеулі өзгеріс енгізгені ақиқат. Орыс қарашекпендерінің

қоныс аударуымен аймақтың әлеуметтік-экономикалық жағдайына, шаруашылығына басқаша ағым, өзгерістер енді. Демографиялық үрдіс қиыншылыққа ұшырады, осы кезден бастап қазақтың өз жерінде, атақонысында азшылыққа айналу трагедиясы басталды.

«Кедейдің қамын, аз ұлттын мүддесін жақтаймыз!» — деп ұрандап келген қызыл Қазан төңкерісі де бүкіл қазақ елі, оның бір пұшпағы Осакаров ауданы үшін оңай болған жоқ. Кеңестік дәуір халқымызға отарлық езгіден құтқарып, номинальды болса да, бостандық әкелді. Алайда Кеңес өкіметін шын пейілімен, табиғи ақкөңіл, ақжүректігімен қарсы алған қазаққа бұл биліктің азаттығы мен азабы қатар болды. Коммунистік биліктің шын мәніндегі зымиян қитұрқы саясатын ертерек түсінген қазақ зиялылары алдымен қуғынға ұшырады. Келесі нәубет тарихта «Кіші Қазан» деген атпен белгілі болған содыр саясаттың салдарынан келді. Жаппай күшпен ұжымдастыру науқанының нәтижесінде бірнеше миллион қазақ аштан қырылды, жат өмірлерге жер ауып кетуге мәжбүр болды. Осындай азапқа барша қазақпен бірге аудан жерін мекендеген тұрғылықты халықта ұшырады. Ол жөніндегі деректер бүгін анықталуда.

Саясат билігін ықтырумен, қорқынышпен жүзеге асыруға тырысқан большевиктер жазалау жүйесінің небір түрлерін ойлап тапты. «Кеңес өкіметіне, социалистік идеяға қарсы шықты» деген желеумен миллиондаған жазықсыз жандар атылды, айдауға ұшырады, түрмеге жабылды. Осынша жанға қасірет әкелген, оның ішінде қазақ халқы да бар, отызыншы жылдар басында құрылған ГУЛАГ жүйесі болып тармақталып, шырмауықша торлаған бұл жүйе Қазақстанды да қамтыды. ГУЛАГ республиканың сол кездегі 14 облысының 9-ының территориясында орналасқан екен. 1930-1960 жылдар аралығында Қазақстанда ГУЛАГ жүйесінің 60-тан астам лагерьлері мен бөлімшелері болды. Бұл мәліметтен осы бір сорақы жазалау жүйесінің ауқымын, оның Қазақстанға әкелген зардабын байқауға болады. Шын мәнісінде еліміз «халықтар түрмесіне» айналды.

Қазақстандағы ең алғашқы, көлемі жөнінен ең ірісі 1930 жылы құрылған Карлаг болды. Осакаров ауданының жері осы лагерьге қарады. Мұрағат құжаттарына сүйенсек, КСРО-ның әр түрлі аймақтарынан «халық жауы» деген айдармен немесе саяси сенімсіз ретінде күшпен қоныстандырылғандар (спецпереселен-

цы) арнайы нөмірленген (№1-ден 12-ге дейін) бөлімшелерге аудан территориясына күшпен орналастырылды.

Тоталитарлық, ұрдажық саясаттың құрбаны болған жазықсыз қарапайым адамдардың тағдырға еріксіз мойынұсынбасқа шарасы қалмады. Олардың қасіретті де, қиын тағдырын нақты зерттеп, әділ бағасын беру — бүгінгі күннің міндеті. Әр сала бойынша білікті маман ретінде, жалпы адал еңбек адамдары болғандықтан, олар қазақ жерін, қазақ ортасын жатсынбады, жан аянбай шаруашылыққа араласты. Олай болса, Осакаров ауданының қазіргі әлеуметтік-экономикалық деңгейіне сол жандардың қосқан үлесі зор. Зобалаң қыспақтан аман қалған сол кезеңнің көзі тірі өкілдерінің естеліктері осыған дәлел. Тәуелсіздік заманында олардың ұрпақтары өсіп келеді. Өздерін Қазақстанның толыққанды азаматтары ретінде мақтанышпен айтатын осы ұрпақ үшін тарихи шындықты айту маңызды міндет болып табылады әрі олардың алдындағы парызды өтеу деп қабылдаған жөн. Бүгінде сол аумалы-төкпелі заманнан аман қалған қарттар да, олардың үрім-бұтақтары да өздерінің отанына айналған Осакаров ауданының келешегіне үміттеніп қарайды, оның әрі қарай қарқынды дамуына үлестерін қоса бермек.

Өзінің ресми әкімшілік құқығына Ұлы Отан соғысының алдында ғана ие болған Осакаров ауданының жұртшылығы, Кеңестер Одағының барша халқы сияқты, неміс-фашист басқыншыларына қарсы күресте ерлік пен жанқиярлық еңбектің үлгісін көрсетті. Аудан жерінен майданға аттанған көптеген ұлттардың ұлқыздары қанды қырғында жауды жену үшін аянбай соғысты. Шайқас алаңында шейіт болғандар мен еліне аман оралған майдангерлердің ерлігі бағаланып, жоғары марапаттарға ие болды, олардың есімдері мәңгілікке сақталып, бүгінгі ұрпақтың жанында қалды. Кешегі Кеңес Одағының құрамына кірген барлық ұлт өкілдері сияқты Ұлы Жеңістің 65 жылдық мерейтойы аудан жұртшылығы үшін қуанышпен тойланды, соғыс ардагерлеріне жан-жақты құрмет көрсетілді. «Ешкім ұмытылмақ емес, еш нәрсе ұмтылмақ емес» деген сөздің терең мағынасы өскелен жастарды отансүйгіштікке, үлкенді құрметтеуге тәрбиелейтіні дау тудырмаса керек.

Күрделі саяси, әлеуметтік-экономикалық бағдарламалар мен жоспарларды бекітіп, жеке-дара шешім қабылдайтын КСРО-ның саяси басшылығы - КОКП 1954 жылы жаңа бастама көтерді.

Ол - тың және тыңайған жерлерді игеру бағдарламасы еді. Бұл жоспарды жүзеге асыру барысында Қазақстанға ерекше назар аударылды. Себебі, қазақ даласы, әсіресе оның солтүстік және орталық аймақтары егін шаруашылығын дамытуға өте қолайлы деп есептелінді. Міне, осындай саяси-экономикалық науқанның шеңберіне Осакаров ауданының территориясы да енді. Тың игеру бастамасына дейін Қарағанды облысының егін түсімінің жартысына жуығын беріп отырған Осакаров ауданы енді бұрынғыдан да жоғары қарқынға ие болды. Аудан жерінде жаңадан құрылған бірнеше егін шаруашылықтары рекордтық, көрсеткіштерге қол жеткізді. Тың игерушілердің еңбегі жоғары бағаланып, ресми марапаттарға ие болды. Ауданның экономикалық жетістігі ел игілігіне айналып, тек Қазақстан ғана емес, Одақ көлемінде де белгілі болды. Тың игеру кезінде аудан шаруашылықтарына Кеңес Одағының ірі басшыларының бірнеше мәрте келіп танысуы — соның дәлелі.

Әрине, қазір тың игеру науқанының дұрыс та, бұрыс та жақтары көптеп айтылуда. Қарама-қарсы саяси-идеологиялық көзқараста болған ірі мемлекеттердің екілагері, әсіресе КСРО мен АҚШ-тың екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі бақталастығы Коммунистік партия үстемдік құрып отырған кеңестік саяси билікті ауқымды экономикалық табыс әкелуге тиісті тосын бастамаларды қабылдауға мәжбүр етті. Осы көзқарас тұрғысынан тың игеру науқанының тек экономикалық, бағдарлама ғана емес, саяси астары бар шаруа болғаны қазір ашық айтылуда. Қазақтың кең даласына жаппай түрен салып, егін егу, бір жағынан табыс әкелсе, екінші жағынан жердің тозып, коррозияға ұшырауына, шабындық жерлердің азаюына, соның нәтижесінде мал санының күрт төмендеп кетуіне әкеліп соқты. Бұл науқан, сонымен қатар, әлеуметтік саланың маңызды бағыты — демографиялық жағдайдың шиеленісуіне салдарын тигізді. Қазақ жеріне басқа ұлт өкілдерінің көптеп келуіне байланысты тұрғылықты ұлттың — қазақтардың үлес салмағы түсіп кетті. Бұл мәселе кешегі патша үкіметінің отарлық саясаты кезінде жаппай қоныс аудару нәтижесінде бастау алған болса, большевиктік төңкеріс, жаппай қуғындау, жер аудару кезінде жалғасып, тың игеру науқаны кезінде тереңдей түсті. Қазақ енді өзінің атақоныс, туған жерінде азшылыққа айналды.

Кезінде ресми шешімдерде, баспасөз беттерінде, үгіт-насихаттың басқа түрлерінде тың игеру науқаны бүкілодақтық екпінді еңбек майданы деп жарияланып, КСРО-ның әр түкпірінен келген көптеген ұлт өкілдерінің қажырлы еңбегінің арқасында жүзеге асырылды деп айтылған болатын. Шындығында солай болды да. Қазақ даласына, оның ішінде Осакаров жеріне адал ниетімен, ақ жүрегімен келіп, аянбай еңбек еткен комсомол жастарға басымызды ие отырып, бүгінде осы мәселенің бұрын айтылмай келген немесе айтқызылмай келген көлеңкелі тұсына да назар аударғымыз келеді. Ол — тың игеру ісіне ерікті жолдамамен келген жастарды таратумен қатар, оған еріксіз еңбекті пайдалану мәселесі. Мұрағат құжаттарынан белгілі болғандай, Қарағанды облысының, оның ішінде Осакаров ауданының тың игеру тарихында сол кезде осы аймақты шырмауықтай шармаған Карлагтың тұтқындарын еріксіз пайдаланғандығы анықталып отыр.

Дегенмен, аталған бұрмалаушылықтардың болғанына қарамастан, тың игеру науқаны аудан өміріне елеулі өзгерістер әкелді, экономикасын жаңа сатыға көтерді, аудан алдыңғы қатарлы астық шаруашылығына айналды. Осы шаруашылықты алға бастырып, табысын еселейтін көп ұлтты аудан халқы қалыптасты, олардың арасында шынайы достық, қарым-қатынас нығайды.

XX ғ. екінші жартысында кеңестік дәуірдің аумалы-төкпелі жағдайы, ресми саясаттың бірде тарылып, кейде сәл тыныстауға мүмкіндік берген толқындары бүкіл КСРО, Қазақстан сияқты Осакаров ауданына да өзінің ықпалын тигізіп отырды. «Халықтардың көсемі» И. Сталин өлгеннен кейін КОКП-ның XX съезінен басталған саяси өмірдегі өзгерістер нәтижесінде канкүйлі ГУЛАГ жүйесі жойылды. Карлагтың бұрынғы тұтқындарының көпшілігі азаттық алып, туған жерлеріне оралды. Ал Қарағанды облысы көлемінде, оның ішінде Осакаров ауданында қалып, қазақ жерін, елін өз отаным деп танығандар ерікті еңбекке араласып, ауданның одан әрі дамуына өзіндік үлестерін қосты.

Н. Хрущевтің басшылығының бас кезінде басталған демократиялық өзгерістер алпысыншы жылдардың екінші жартысындағы асыра сілтеушілік, волонтаристік саясатқа ұласты. Авантюристік, асыра сілтеушілікке негізделген бұл саясат

әкімшілік және экономикалық басқару жүйесіне көп зиянын тигізді. Соған қарамастан, аудан жұртшылығы ездерінің ауызбірлігін сақтай отырып, аймақ шаруашылығының қалыптатылығын ұстай білді.

XX ғасырдың жетпісінші жылдары белең алған КСРО-дағы тоқырау жағдайы, оны алмастырған «қайта құру» саясаты, бүкіл елдегі сияқты, аудан өміріне де әсерін тигізді, ізсіз кеткен жоқ. Әсіресе сексенінші жылдардың аяғында қоғамды қамтыған дағдарыстын, бүкіл Қазақстан тәрізді, аудан халқына да зардабын тигізгені белгілі. Аудан территориясында жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар жұмыстарын тоқтатуға мәжбүр болды, ауыл шаруашылығы күйзеліске ұшырады, еңбеккерлерге жалақы, қарттарға зейнетақы дер кезінде төленбеді. Әрине, бұл жағдай халықтың көңіл күйіне кері әсер еткені белгілі. Бұл дағдарыс кеңестік социалистік жүйенің өмірдің талабына шыдамай, күйрегеннің көрсетті, оның енді келмеске кеткенінің дәлелі болды.

Күйреген КСРО-ның орнына тәуелсіз мемлекеттер бой көтерді. Олардың ішінде Қазақстан өз тәуелсіздігін жариялады. 1991 жылдың 16 желтоқсанындағы Конституциялық Заң еліміздің тәуелсіздігін заң жүзінде негіздеген соң, біздің дербес мемлекеттігімізді әлем таныды. мойындады. 1992 жылы Қазақстанның БҰҰ-ның толыққанды мүшесі болуы — осының айғағы.

Шаңырағын көтеріп, бойын түзеген жас Қазақстан мемлекеті үшін тәуелсіздікті жариялау жеткіліксіз еді. Уақыт қысқа мерзім ішінде біршама маңызды шаруаларды шешуді қажет етті: 1) коммунистік идеологиядан арылған құқықтық-демократиялық мемлекеттік басқару жүйесін құру; 2) нарықтық қатынас талабына бейімделген экономиканы қалыптастыру; 3) көпұлтты Қазақстан халқының бірлігін, тұтастығын сақтау, одан әрі дамыту. Тәуелсіздіктің 20 жылға жақындаған тарихи белесінде ауыз толтырып, мақтанышпен айтарымыз — осы міндеттер абыроймен орындалды. Президент Н.Ә. Назарбаевтың салиқалы, сындарлы басшылығының нәтижесінде Қазақстан әлем таныған, жетістігіне алыс жақын шетелдік мемлекеттер қызыға қарайтын елге айналады. 2010 жылы Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалық етуі осы көрсеткіштерімізді тағы да бір анықтап берді.

Елбасының басшылығымен болып жатқан ел жетістігі - әрбір облыс, аудан, қала, еңбек ұжымдарының, жекелеген қоғам мүшелерінің қажырлы еңбегінің арқасы.

70 жылдық мерейтойын үлкен табыспен, нақты іс-қимылдармен, болашаққа деген сеніммен, ұзақ мерзімге жоспарланған ауқымды бағдарламамен қарсы алып отырған аудан халқының ел игілігіне қосқаны да, қосары да мол. 50-ден астам ұлттың өкілдері тату-тәтті өмір сүріп жатқан Осакаров ауданы еліміздің еңсесін биіктетіп, тәуелсіздіктің туын одан әрі желбіретуге үлесін қосып, жетістікпен көріне береріне сенім кәміл.

I. ИСТОРИЯ РЕГИОНА ДО ОБРАЗОВАНИЯ РАЙОНА

1.1. Природно-климатические и географические особенности Осакаровского района

Осакаровский район расположен в северной части Карагандинской области, в центре древней Сарыарки, в регионе казахского мелкосопочника. Благоприятные природно-климатические условия сделали возможным заселение этого района еще в далекой древности. «Его центр расположен в п.Осакаровка, заселенном переселенцами из России в 1903-1908 годах»[1].

Сегодня Осакаровский район на севере и востоке граничит с Павлодарской областью, на юго-востоке с Бухаржырауским районом, на юго-западе с Нуринским районом Карагандинской области и на западе с Акмолинской областью. «Его площадь равна 1126,1 тыс. га (в настоящее время терр. района охватывает 1030,3 тыс. кв. метров), площадь земель, покрытых лесом, равна 10,1 тыс. га, «расстояние от центров поселков до районного центра от 13 км до 70 км» [2].

Общая протяженность дорог в районе достигает 650 км, в том числе 448 км — дороги районного значения, 202 км - дороги областного значения. С юго-востока на юго-запад через территорию района проходит магистраль железной дороги. Через поселок Осакаровка пролегает международная дорожная магистраль Екатеринбург-Алматы и Алматы-Омск, железная дорога РГП «Казахстан темир жолы».

Для Осакаровского района характерен резкоконтинентальный климат, так как территория округа расположена в области внутриматерикового климата, характеризующегося резкой континентальностью и сухостью. Это проявляется в больших годовых и суточных амплитудах, амплитуды температуры и неустойчивости климатических показателей по времени, в течение суток

и года. «Самые первые наблюдения над погодой в районе были начаты в селе Окольное в 1912 году крестьянином Еремеем Бойченко. Он ежемесячно посылал отчеты в Семипалатинское переселенческое управление и в Екатеринбургскую обсерваторию. В 1917 году впервые в Осакаровке велись замеры выпавших осадков. Регулярные наблюдения за климатом и агроклиматическими условиями района осуществляются с 1934 года» [3].

Средняя годовая температура воздуха равна — +14°, января месяца — 19, Г, июля месяца — +20,6°. Годовая амплитуда колебания абсолютных температур воздуха достигает - 85°. Основные характерные черты такого климата сводятся к следующему: продолжительная суровая зима (до пяти месяцев) с метелями и ветрами, короткая весна и осень, сухое лето с частыми ветрами и суховеями. Зима малоснежная. Снег ложится в ноябре. Высота покрова незначительная, что в сочетании с низкими температурами и метелями, приводит к промерзанию почвы на большую глубину, до 2 метров. Последние весенние заморозки наблюдаются в мае месяце, первые осенние заморозки в сентябре, реже в августе. Испарение в летний период, который отличается высокой температурой, превышает количество осадков, что отрицательно сказывается на росте и развитии сельхозрастений. Характерны почти непрерывно дующие ветры, средняя годовая скорость которых составляет 4-5 м в секунду. Преобладают ветры юго-восточные и юго-западные.

По данным Осакаровской гидрометеостанции средняя температура воздуха по месяцам колеблется в таком диапазоне:

ср	янва	ев	март	апр	май	июнь	июль	авг.	сент	окт	нояб	дек.
1,4	-16,70	-15,80	-10,30	1-20	12,0	17,50	20,10	17,30	10,70	2-30	-7,50	-14,10

Характерной особенностью климата являются большие амплитуды колебания температуры воздуха.

В середине прошлого столетия атмосферных осадков за год выпадало около 306 мм. В этом отношении количество осадков уступало только восточному горному району области. Высота снежного покрова была здесь незначительна (от 20 см на севере и до 10 см на юге). В низинах образовывались наносы снега, сдуваемого ветрами с возвышенностей. Но, несмотря на это, «район входил в регион освоения целинных земель и отличался высоким

уровнем развития земледелия» [4]. В настоящее время среднегодовое количество осадков колеблется в пределах 220-230мм, однако распределение их по месяцам крайне неравномерно, что видно из таблицы помесячного распределения осадков:

март	апрель	май	июнь	июль	авг	сент	октяб	нояб	декаб
18	16	26	36	37	37	25	22	15	15

Наибольшее количество осадков приходится на май-июль (90-110 мм), наименьшее на ноябрь-апрель.

Наибольшая часть территории Осакаровского района представляет собой всхолмленную равнину. В средней части находятся невысокие, до 700-850 м. над уровнем моря, горы Нияз. Это самый большой по протяженности горно-сопочный хребет Осакаровского района. Ученые считают, что слово Нияз иранского происхождения. Буквальный его перевод — «добродетельная гора». При ширине в 10-15 километров хребет протянулся с юга на север на 80-90 километров. Вытянувшиеся с юга на север отдельные хребты шириной в 2-4 км, постепенно понижаясь, уходят на территорию Акмолинской области, где сливаются с горами Ерейментау. Описание гор Нияз впервые было сделано еще в 1900 году. О растительности сказано: «По камням стелется можжевельник и барбарис, по склонам — мелкие кустарники черного шиповника и караганы, а в логах — кусты ив. В сырых логах и широких долинах встречаются редкие березовые и осиновые лески. По склонам растет богородская трава, мелкие злаки, заячья капуста...» [5].

Горы Нияз являются водоразделом четырех главных рек Сары-Арки: Оленты, Шидерты, Нуры и Ишима. К юго-западу рельеф местности становится более ровным и имеет высоту до 300-400 м над уровнем моря. Лишь некоторые сопки да небольшие возвышенности достигают 500 — 600 м. На востоке района рельеф пересеченный, между многочисленными сопками и возвышенностями находятся глубокие долины и низменности, поросшие густой травянисто-кустарниковой растительностью и березовыми рощами. Гора Кустас расположена в 35 км. к северо-западу от г.Темиртау. Абсолютная ее высота — 833 метров. В целом территория Осакаровского района по рельефу пригодна для исполь-

зования современных средств механизации и автоматизации сельскохозяйственного производства, в частности, земледелия.

Основной фон почвенного покрова территории района составляют темно-каштановые почвы, различающиеся степенью солонцеватости, карбонатности и мощностью почвенного профиля. Пахотнопригодные почвы представлены следующими почвами:

1. Южные черноземы слабосолонцеватые, малогумусные, отнесены по агропроизводственной характеристике ко 2 и 3 группам. Эти земли расположены в северной части землепользования района.

2. Темно-каштановые солонцеватые почвы, отнесены ко 2 и 3 агропроизводственным группам. Эти земли расположены в северной части землепользования района.

3. Темно-каштановые карбонатные почвы, отнесены ко 2-ой агропроизводственной группе.

4. Темно-каштановые карбонатные почвы в комплексе с солонцами до 15% отнесены к 3 агропроизводственной группе. Расположены на территории всех поселков массивами различной площади.

5. Темно-каштановые солонцеватые в комплексе с солонцами 15-25% отнесены к 3 группе. Содержание гумуса в темно-каштановых почвах составляет 2,5-4,5%, в черноземах-4-6%.

Пастбища представлены следующими почвами:

1. Лугово-болотные почвы, расположены в балках и логах по всей территории.

2. Луговые солоды и солонцы.

3. Луговые солонцы.

С агрономической точки зрения пахотнопригодные земли района имеют значительное потенциальное плодородие, о чем говорят запасы гумуса и азота. Они вполне пригодны для возделывания зерновых и кормовых культур.

Через территорию района протекает водная артерия республиканского значения «Канал имени К.И.Сатпаева» (Иртыш-Караганда). Кроме 4 водохранилищ этого канала, главным является Ишимское водохранилище.

Водоемы Осакаровского района представлены тем, что здесь берут начало многочисленные небольшие реки (всего 8 рек). С гор Нияз, являющихся водоразделом между местной речной

системой, стекают реки, направляющиеся к Иртышу (в пределы Павлодарской области) — Ишим, Шидерты, Уленты, Каргалы, Ошаганды («местность, изобилующая лопухами, лопуховая»), Сабыркожа, Кундузды, Шокай, Оленты («место, где есть осоковые луга, густая трава»), Тузды и другие. Самой известной рекой Осакаровского района является Ишим. Река берет начало с северо-западных склонов гор Нияз на высоте около 450 метров над уровнем моря. По протяженности русла в пределах Казахстана (1400 км) Ишим занимает третье место в республике после Иртыша (1698 км) и Сырдарьи (1682 км) [6]. В бассейнах рек Ишим и Каргалы, у сопки Кудрявая, расположен летний оздоровительный лагерь для воспитанников Литвинской школы-интерната.

Река Шидерты берет начало севернее г. Караганды и впадает в озеро Жалаулы на Прииртышской равнине. В ее долине прослеживаются пойма и две надпойменные террасы. Пойма, узкая вдоль правого берега и более широкая — до 50 м. налевобережье, имеет высотудо 15 м. Сложена гравийными песками современного возраста. Русло шириной до 10 метров летом пересыхает, вода остается в плесах, а в днище русла обнажаются песчано-гравийно-галечники.

Река Оленты берет начало в Ерейментау на высоте 550 м и впадает в озеро Аулиеколь на Прииртышской равнине. Террасы развиты почти на всем протяжении долины, имеют ширину от нескольких десятков метров до 2-3 километров. Пойма неширокая — 10-15 м., ее высота до 15 м. Пойма сложена песчано-галечным материалом [7].

Река Ошаганды имеет общее направление с севера, северо-запада на юг, юго-восток. Она начинается двумя логами, спускающимися с кварцитовых возвышенностей Бетагаш. По руслу реки появляются довольно значительные плесы с пресной водой. Далее речка течет, то перемежаясь, то сохраняя узкое русло довольно широкой долине, прорытой в сланцах, с выдающимися сверху с обрывистых берегов кварцитовыми выступами.

Река Улькен-Кундузды берет начало с юго-западного склона гор Коянды, служащих водоразделом между притоками р.Ишима и притоками р.Нуры. В среднем течении большая часть русла занята наносами щебня и кварцитовой гальки, продукт разрушения гор Бетагаш и Кустас. Здесь Сабыркожа также течет не-

прерывной струей. В реку Улькен-Кундузды с правой стороны впадает небольшой приток реки Кен-Суат [8].

Известный гидрогеолог А.А.Козырев так впервые охарактеризовал данный район: «По обе стороны реки Улькен-Кундузды тянутся степи, местами с хорошим ковыльным покровом. На правом берегу имеются казахские пашни. Русло реки извилистое. По руслу ряд соединяющихся между собой плесов. Вода чистая, прозрачная, пресная. Дно местами каменистое, местами илистое. Берега крутые: правый — более возвышенный, левый — местами с ясно выраженными террасами. На север от реки, верстах в пяти, лежит озеро Талдыколь. Дно озера илистое, топкое. Озеро почти сплошь заросло камышом. На север от озера возвышаются сопки Койтас, сложенные коричневыми кварцитами» [9].

Озера района имеют важное значение в сельскохозяйственной деятельности. Это такие как: Токсумак, Урайли, Сасырай, Айдарлы, Шоптыколь, Шункырколь, Агаштыколь, Караколь (озеро не из талых, а из грунтовых вод), Маржанколь, что буквально означает «жемчужное озеро», Шыбындыколь («место, где много мух»), Жаманколь («небезопасное, плохое озеро»), Талдыколь. Озера Шебунды, Тузды являются солеными озерами. Улов рыбы производится в незначительных размерах в озере Токсумак, в реках Ишим, Кундузды (река, где водились бобры) и Шидерты. В водоемах района водятся, преимущественно, карась, линь, щука, реже сазан, карп, язь. На территории района находятся следующие рыбохозяйственные водоемы, закрепленные за природопользователями: г/у №7 (460 га), г/у №8 (3020 га), г/у №9 (740 га), г/у №10 (1590 га), г/у №11 (2000 га), в/в №29 (1020 га), Ишимское вод-ще (400 га), пл.Крестовка (15 га), пл.Красный Кут (80 га), р/з Вольский (51 га), пл. Новый Кронштадт (80 га), пл. Восход (70 га), пл.2 отд.с. Тельмана (45 га), пл. Батпак (15 га), пл. Русско-Ивановская (10 га), пл. Шаграй (20 га), пл. Морозовская (30 га), оз. Токсумак (514 га), оз. Караколь(806 га), оз. Жаманколь (Осак.,170 га), оз. Шыбынды (300 га), оз. Маржанколь (225 га), оз. Агаштыколь (270 га), оз. Талдыколь (180 га), пл. Безымянная (6 га), лиман р.Шидерты, р. Темиртауская (бывший совхоз Осакаровский, 10 га). Общая площадь водоемов — 12127 га. Эти данные позволяют сделать вывод, что осакаровцы бережно относятся к своим природным богатствам, что заслуживает большого уважения.

Фауна Осакаровского района представлена типичным для степных районов животным миром. Из крупных обитают косули, волки, лисы, барсуки, корсаки, зайцы — русаки и зайцы — беляки, ондатры, сурки — байбаки, степная пищуха. Из мелких — семейство сусликов (короткохвостые и длиннохвостые), тушканчики, степной хорь. На них местными охотниками производится охота, но точного учета в районе не имеется. В этой местности водится множество птиц: дрофы, совы, филины, беркуты, степные орлы, могильник, степной лунь, ястребы-тетеревятники, ястребы-перепелятники, журавли-красавки, стрепеты, большие веретенчики, кряквы, пустельги, канюки-светлые, лысухи, перепелки, куропатки серые, коростели, султанские курочки, грачи, горлицы, кукушки, полевыежаворонки, трясогузки, утки, гуси и дудаки, курганник, белоголовый сип. Мир полупустынной зоны богат представителями класса рептилий: серый геккон, степная агама, такырная круглоголовка, прыткая ящерица. степная гадюка и другие.

На территории района расположен Белодымовский (Акдынский) зоологический заказник, в нем отмечено 80 видов птиц и 33 вида млекопитающих. Следует отметить, что многие казахские названия были трансформированы в русские и в таком виде стали официальными. Например, «название самой высшей точки Ерейментауских гор вершина Акдын (букв. белый столб; белая конусовидная сопка) вначале изменилось в Акдым, а потом в Белодым. Позже вокруг сопки возникла Белодымская лесная дача и с.Белодымовка» [10].

В мировой практике калькированное использование топонимов не практикуется. Название географического объекта с одного языка на другой не переводится, а передается методом транслитерации. Топоним, как сам именуемый объект, строго привязан к определенной точке земного шара и находится в определенной языковой среде. В этом заключается незыблемость его адресной функции, одно из главных свойств.

Горы имеют наибольшее разнообразие природных условий и, соответственно, более богатую и разнообразную фауну. На территории Осакаровского района расположены горы Ерейментау, в частности, их наиболее охраняемая часть — государственный национальный природный парк «Буйратау», организованный в 2001 году в основном на территории Белодымовского лесни-

чества. Здесь представлена ковыльняная и ковыльно-разнотравная степи, с березовым криволесьем на горных склонах. Можно увидеть многочисленных сурков-байбаков, оригинальные постройки плоскочерепных полевок, сложенных из мелких камешков, цементированных смесью экскрементов и мочи, из которой получают знаменитое мумие, введенное официально в качестве лекарства в медицину, полюбоваться дикими баранами — архарами, пасущимися на горных склонах, а в долинных лесках можно встретить крупную сибирскую косулю. В зарослях кустарников и высокотравья имеются тропинки и запасы сухих трав («стожки») степной пищухи — зверька, давно вымершего в Европе к западу от Волги. Весной привлекают брачные полеты огарей (гусеобразных уток), с гортанными мелодичными криками, летающими над вершинами гор, в расщелинах которых они, в основном, гнезятся. На вершинах Беркутты и Канчулган можно увидеть гнезда самого могучего из орлов — беркута. Осенью, после уборки зерновых, туристов удивляют крупные (50-80) стаи тетеревов, вылетающих кормиться опавшими зернами пшеницы. Надо отметить, что в Западной Европе эта птица находится на грани исчезновения.

Государственный природный парк «Буйратау» — уникальный уголок природы. Он является гордостью района. На страницах районной газеты «Сельский труженик» часто пишут о том, что надо бережнее относиться к его фауне и флоре, соблюдать установленные правила и режим, не допускать возникновения пожаров [11].

Еще сравнительно недавно на просторах лесостепей Ерейментау можно было увидеть стада замечательно красивых, величественных животных — благородных оленей. В историческом прошлом ареал обитания благородного оленя занимал сплошную полосу, простиравшуюся в Евразии в пределах средних и южных широт от Атлантики до Тихого океана. Следует отметить, что наибольшее количество благородных оленей на этой территории было на рубеже I -II тыс. Однако развитие кочевого скотоводства и земледельческой культуры, загонные охоты на лошадях, а затем появившееся огнестрельное оружие и т.д. привели к тому, что к середине XIX века благородный олень был полностью уничтожен на Урале, в южных районах западной Сибири, в центральной и северной частях Казахстана. В Казахстане

островки естественного ареала оленя сохранились лишь в горных районах, прилегающих к Алтаю, и на Тянь-Шане.

В 2002 году в государственном природном парке «Буйратау» для содержания в полувольных условиях диких животных были построены вольеры общей площадью около 400 га. Из различных мест Казахстана в них были завезены 32 алтайских и тяньшаньских маралов. Маралы заповедника — типичные представители благородного оленя, предки которого обитали здесь в прошлом. Главной целью разведения маралов в вольерах является увеличение их поголовья и дальнейшее расселение на воле в естественных условиях. В настоящее время здесь содержится около 115 маралов разного возраста. Основным естественным врагом для оленей в этих местах являются волки. Олени, особенно в период зимнего глубокоснежья, становятся для волков сравнительно легкой добычей. Урон молодняку оленей наносят и одичавшие, бродячие и пастушьи собаки, главным же оленьим врагом может стать человек, а именно — браконьер: всякая охота и добыча оленей в нашем регионе законодательно запрещена. За уничтожение одного животного на виновных в его гибели налагается минимальный штраф. Выпущенные парком «Буйратау» вольерные олени хорошо прижились на воле, в естественных условиях, дают потомство и теперь только от сознательности, доброты людей зависит судьба этих великолепных животных.

Флора Осакаровского района разнообразна. Из лекарственных трав используются плоды и корни шиповника, полыни, дикорастущего льна. Сурепка и горчица растут почти по всему району. Наиболее распространенной здесь является ковыльно-типчачковая растительность, с обилием разнотравья и полыни. Из разнотравья выделяются василек, кровохлебка, вероника, лабызник, герань, подорожник, зонтичник, встречаются синеголовка, морковник, люцерна, лапчатник, тысячелистник. Основу растительности составляют преимущественно ковыль, полынь, карагач. На сенокосах из злаковых представлен пырей.

В послевоенный период активно развивался завоз посадочного материала для лесных питомников. «Наиболее успешно было организовано выращивание сеянцев в колхозе «Хлебороб» Осакаровского района, где всеми агролесомелиоративными работами руководил опытный лесовод Исембаев (инициалы неизвестны)» [12].

Колхозный питомник был заложен весной 1948 г. Общая площадь под лесопитомником составляла 4 га. Писарева М.П., старший инженер-лесомелиоратор Карагандинского областного управления лесного хозяйства, выступая на ежегодной конференции работников сельского хозяйства в 1950 году, в своем докладе «Вклад колхозников Караганды в дело преобразования природы» говорит следующее: « В начале здесь была посеяна только акация желтая, затем лох узколистный и карагач, а в 1950 году - береза бородавчатая. Причем, помимо своих нужд, колхозники выделили району 200 тысяч семян. В Осакаровском районе выращивали сеянцы в колхозах «Октябрьский», "Новобытный», «Заишимский» и «Победа». Борясь за быстрейшее преобразование засушливых карагандинских степей, колхозники Осакаровского района в 1950 г. провели первые производственные опыты по посеву лесных полос гнездовым способом на площади 26,3 га. Больше всех лесных полос этим способом заложили колхозы зоны Литвинской МТС, где посевами руководил директор Осакаровского опытного поля Ю.Ю.Литвиненко. Главной породой здесь был определен ясень зеленый. На опытном поле заложена лесная полоса площадью 1 га — лиственницей сибирской» [13].

Задолго до образования района здесь были обнаружены залежи угля. В 40-е годы добыча угля производилась открытым способом. Кроме того, «были обнаружены алебастр, известняк, огнеупорная глина. В конце 30-х годов здесь были обнаружены залежи угля на территории совхоза имени Тельмана. Известно, что артель «Прогресс» производила в 1943 г. добычу угля на этом участке открытым способом, но вынуждена была прекратить в связи с отдаленностью населенных мест и отсутствием транспорта для вывозки добытого угля (расстояние населенных мест от места добычи от 60 до 120 км). Позже разработка угольных месторождений была произведена в послевоенное время. Вблизи сел Вольского и Комсомольского был обнаружен алебастр, которым пользовались местные жители. Около поселка № 24 (колхоз «Трудовой») и № 4 (колхоз «Интернациональный») были установлены залежи известняка, пригодного для выжигания извести. Глина для производства гончарной посуды находилась около поселка № 4 (колхоз «Интернациональный») и поселка Осакаровка. Огнеупорная глина для производства кирпича находилась вблизи поселка Осакаровка» [14].

Мазмұны

«Осакаров ауданы: кешегісі, бүгінгісі, келешегі» атты кітап оқырмандарына.....	3
Құрметті оқырмандар!.....	3
К читателям книги «Осакаровский район: прошлое, настоящее, будущее».....	4
Уважаемые читатели!.....	4
Кіріспе.....	6

I. История региона до образования района

1.1. Природно-климатические и географические особенности Осакаровского района.....	14
12. Археологиялық ескерткіштер - тарих тұңғығынан сыр шертеді	24
13. Алғашқы қоныс аударушылар селоларының құрылуы: Тарихи аспектісі.....	40
14. Аудан жері хх ғасыр басындағы сілкіністер жетегінде.....	53
15. Осакаровский район в системе Гулага: трагедия людей, Исторические уроки.....	61

II. Осакаровский район в советскую эпоху

2.1. Формирование административно-территориального управления Карагандинской области.....	97
2.2. Образование и административно - территориальные изменения Осакаровского района.....	106
2.3. Осакаровский район накануне и в годы Великой отечественной войны.....	117
2.4. Особенности развития Осакаровского района в период освоения целинных и залежных земель.....	136
2.5. Основные тенденции развития Осакаровского района в 1960-80-е годы.....	154

3. Осакаров ауданы тәуелсіздік жылдарында

3.1. Әлеуметтік-экономикалық және мәдени даму.....	181
3.2. Осакаровский район: люди и судьбы.....	200
3.3. Достижения и перспективы Осакаровского района.....	238
Пайдаланылған әдебиеттер мен деректер тізімі.....	254

САДЫҚОВ Т.С., БЕКМАҒАНБЕТОВ Ө.Ж.,
ХАСЕНОВА Ж. О.

ОСАКАРОВ АУДАНЫ: КЕШЕГІСІ, БҮГІНГІСІ, КЕЛЕШЕГІ
ОСАКАРОВСКИЙ РАЙОН: ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ, БУДУЩЕЕ

Редакторы *Қуат Құрмансейіт*
Техникалық редакторы *Рушан Тұрлынова*
Көркемдеуші редактор *Жеңіс Казанқанов*
Корректоры *Раушан Жағыпарова*
Компьютерде беттеген *Эльмира Заманбек*

Басуға 09.08.10. қол қойылды.
Пішімі 60x90 1/16 Қағазы офсеттік.
Офсеттік басылыс. Шартты баспа табағы 20,16.
Тапсырыс №250*. Таралымы 500 дана.

«Фолиант» баспасы.
010000, Астана қаласы, Ш. Айманов көшесі, 13
«Фолиант» баспасының баспаханасында басылды